

**Mihai
Dimiu**

**„Ghiță—
artistul
din lume“**

Un om aduce în spate o înjghebare rudimentară de șipci și textile ieftine, o instalează sub chip de paravan, iar în dreapta și în stînga anină imaginile bleg-agresive ale unor leopardi de stambă. Apoi etalează în juru-î o sumedenie de instrumente muzicale — și începe concertul. Oferit de el singur. La mai multe instrumente-simultan. Sub limbă a pitit solzul de pește, minuieste vioara (ori în poziție normală, ori deasupra capului), cu picioarele se acompaniază la toba mare și la cinel. Din timp în timp își întrerupe quadrupla activitate — și devine solist: la fluier, flaut, fligorn, acordeon. Cînd hărmălaia (sau muzica) a atras destulă lume, omul-orchestră îl trădează pe Orfeu, se ridică, ia o expresie rigidă, arborează salutul imperial roman și răcnește: „Sînt Ghiță, artistul din lume, din Tirgu-Neamț, moldovean“. Spre mai deplină memorare, egida „Ghiță, artistul din lume“ e înscrisă cu litere mari pe toba mare.

Acest artist cu identitate dizolvată și apartenență geografică ubicuă se numește de fapt Gheorghe Evghenie, e dintr-un neam de oieri, și-și are locuința numai pe hîrtie la Tg. Neamț, deoarece din 52 de săptămîni ale anului, doar două, cele pascale, le petrece acasă. Altfel, hălăduiește prin coclauri, bătînd Carpații cruciș-curmeziș, din Bucovina la Dunăre și la Apuseni. S-a specializat în spectacole pentru muncitorii forestieri. Ca și cum lemnul păpușilor sale s-ar însufleți mai altfel în miezul pădurilor, colindă codrii departe de căile ferate sau rutiere, prin hățișuri în care teatrul profesionist nu va ajunge nici în mileniul celălalt.

„Ultimul mohican“ al păpușarilor ambulanti a fost descoperit într-un cătun din

munții Vrancei de către tînărul folclorist Iosif Ierțea (cunoscut în mediul teatral drept co-autor al spectacolului *Lumea cit o fi*, din această stagiune, a Studioului I.A.T.C. și prin muzica de scenă a unor spectacole de la București, Brașov, Sibiu, Constanța). Sub patronajul prof. dr. Mihai Pop, directorul Institutului de etnografie și folclor, păpușarul a fost adus, în februarie '74, la București; i-am văzut toate spectacolele date aici, în aer liber și în găzduirea Teatrului „Tăndărică“.

Spectacolele lui țin în jur de o oră și jumătate. Nu au o structură fixă; invariabile sînt doar sceneta inițială și cea finală; în rest, dispune succesiunea după inspirația de moment. Evghenie și-a însălat mintal toate textele nici unul nu există

pe hirtie. Piesetele sînt integrate unor cicluri : fiecareia îi stă ca structură-matrice o situație schematică într-o înlănțuire de opțiuni negative ale unor personaje reprobabile ; altuna variantă a fiecărui ciclu e pozitivă, aptă de a se constitui în model etic. De pildă : o fată în pragul măritisului și cîteva variante nereușite de căsătorie (opțiunile fiind determinate nu de reale criterii valorice, ci de goana după bani sau după vanitățile sociale la nivelul microsocietății satești), urmate de un exemplu de însoțire trăinică, bazată pe elecțiuni temeinice : bărbați care își cheltuiesc banii și timpul în afara căminului, urmați de imaginea soțului gospodar și tandru ; diverse ipostaze de elevi flusturateci, în final opunîndu-li-se tipul copilului exemplar — etc. Înaintea fiecărei scenețe, Evghenie îi enunță titlul — *Mama vitregă, Fata populară, Nunta la țară, Bețivul* — și emite cîteva fraze explicative asupra „story“-ului, asupra acțiunii ; dar „Ghiță din lume“ e un moralist : după fiecare scheci revine, salută imperial și detaliază implicațiile de omenie, învățămintele pentru viața de fiecare zi : „Am aratat dovada în fața dumneavoastră că, din pacate, mai sînt femei care cinstesc mai mult banii decît barbatul“ sau „Copiii să respecte ce e școala ; acela elev care cînd e în școală se uită după muște, cînd e mare se îngreunează viața lui“ sau „Muncitorul să aducă soției salariul de la exploatarea forestieră, să nu îl bea la bufet“. E spre cînstea instinctului dramaturgie al lui Ghiță că (spre deosebire de mulți dintre dramaturgii noștri contemporani !) sînt didactice *concluziile* pe care le trage el, în numele spectatorilor, iar nu replicile din text... Ghiță își exprimă concluziile răspeat, sentențios, ca de la amvon ; spre a agrementa pilula didactică, se simte dator să strecoare și cîteva glume, cam căznite, rostite cu o voce cavernoasă, sau, dimpotrivă, în falset. E ciudat că, deloc cabotin în minuirea păpușilor, are unele scăpări mai ieftine atunci cînd se prezintă el însuși în fața publicului.

Spectacolul „artistului din lume“ începe cu *Vasilache și Marioara*, aceste atît de vechi păpuși tradiționale. Ca înfățișare, Vasilache al lui Evghenie e identic cu arhetipul secular, așa cum îl știm din iconografia istoriei teatrului folcloric. De aproape patru decenii, de cînd e păpușar ambulant, oricît și-a schimbat părțile componente ale spectacolului, Evghenie a simțit nevoia să înceapă, invariabil, cu perechea străbună, după cum nu s-a clintit din deprinderea de a sfîrși cu *Ciobanul și oile*.

Ființele lui Gheorghe Evghenie sînt înscrise într-un univers silvestru cît se poate de cumințe ; pădurea „dramaturgiei“ lui nu e un loc geometric al tuturor posibilităților, nu are tenebre, nici halo-uri ; e un loc cu temperatură și tensiune constantă, a-dramatic ; ignorînd puțințele teatrului de păpuși, codrul apare demistificat, redus la coordonatele cotidiene în care muncitorul își ciștigă pîinea.

Acest cadru, Evghenie îl populază cu tăietori de copaci, gateriști și țapinari, cu nevestele lor, cu pruncii, cu șoferi de camioane, cu croitori, cu învățători, cu medici de țară, personaje evoluind cu (din păcate) minimă transfigurare poetică, dar compensînd ceea ce se pierde în poezie — prin psihologie. Caracterele sînt surprinse exact, cu procese de conștiință notate într-o subtilă dialectică rurală, în urma unei ascuțite observații de viață. Scenețele sînt îndeobște satirice, uneori au un caracter liricoid. Dialogul e colorat, — fixații verbale, repetări de interjecții se compun într-un perpetuum mobile rustico-muncitoresc. Lexicul e încă în stare plastică, un amestec de grai neaoș contrastînd cu termeni citadinizați (uneori corupți dar corelați nepotrivit — „pădure forestieră“).

Actorul are o enormă disponibilitate vocală, denotă o voluptate aparte în a-și schimba vocea pînă la note incredibile în caracterizarea bețivanului gîjiit sau a fetiței orfane, a băbăției sau a jivinei din codru. Replica e succintă, poanta abruptă, de multe ori nu prin cuvînt, literară, ci teatrală, prin mișcare (îmbrățișarea sau bastonada subită punctînd predilect).

„Ghiță din lume“ nu numai își minuieste păpușile (uneori, singur, cumulează rapid grupuri de cîte șase personaje), dar le și construiește. Uneori vădește un real instinct scenic : bățul cu care execută bastonadele nu e obișnuit, ci e crăpat vertical, pe ax, astfel încît atunci cînd exercită lovitura se aude nu numai lemnul pocînd capul păpușii, dar și, predominantă, clămpănitura celor două părți ale bățului. Simțul teatral al actorului transpare și atunci cînd, în alternanța instrumentist spectaculos-prezentator-actor minutor-comentator etic, intervine (spre sfîrșitul spectacolului, odată ce atenția publicului se diluează) și cu cîteva scamatorii.

Evghenie are 65 de ani (pare mult mai tînăr), și de 38 de ani își slujește publicul, mergînd după el prin toate sihăstriile. Pentru el, fiecare spectacol are caracterul unei confruntări esențiale. După cortina finală, face cheta : fiecare dă cît vrea, după cît i-a plăcut sau după cît poate. Simultan, printre spectatori circulă patru-cinci caiete („Cît mai multe, să scrie cît mai mulți !“) în care privitorii își scriu impresiile. Acesta e bunul lui cel mai de preț. El cară cu el zeci de caiete modeste, cu foaia obosită, cu slove butucănoase (scrise de mîini mai obișnuite cu seculă, cu gaterul, cu țapina, cu buștenii) dar pe care citindu-le, îți dai seama că prin arta lui stingăce dar inimoasă, venită din veac, „artistul din lume“, colegul nostru, își face datoria față de lumea lui.